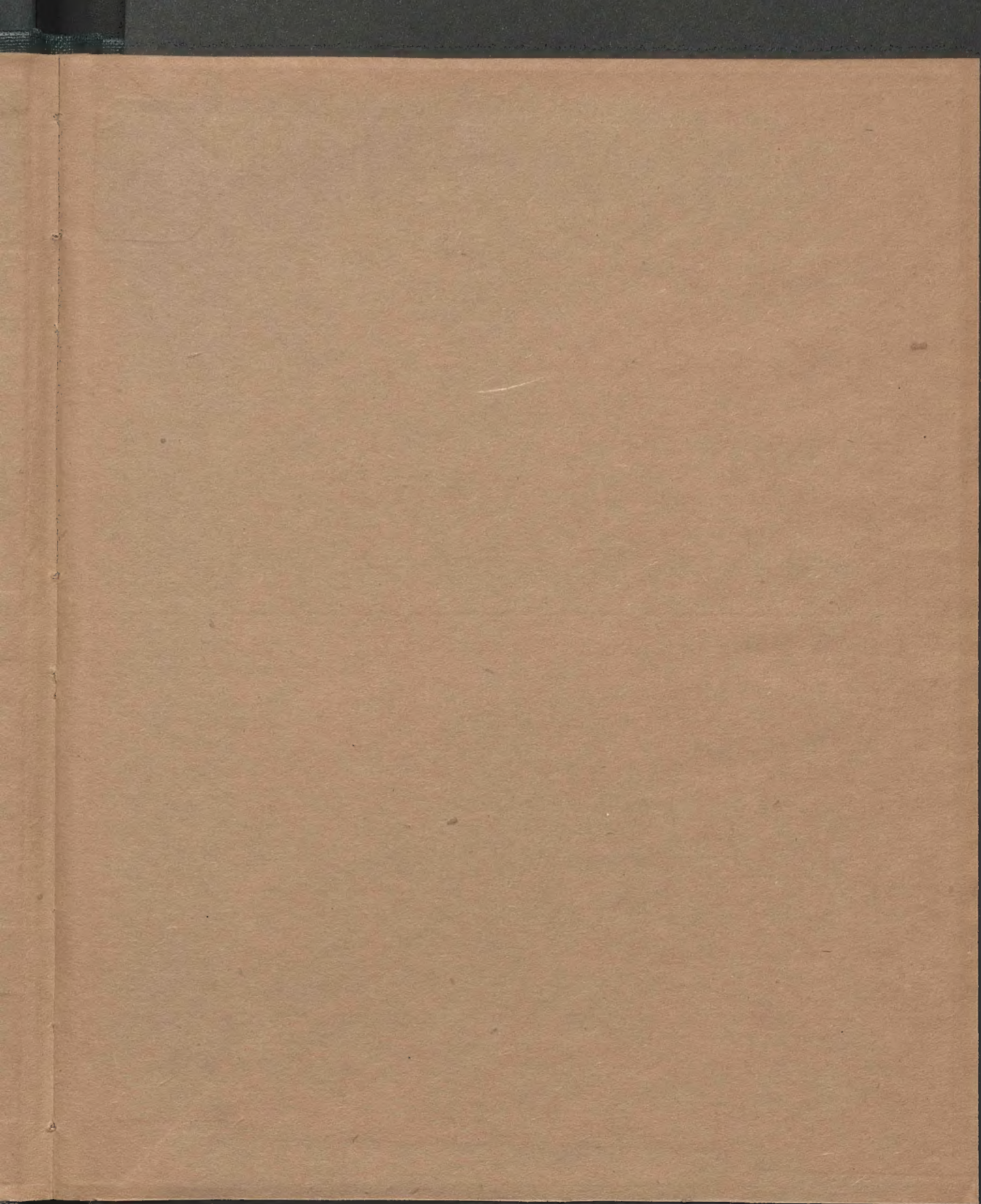
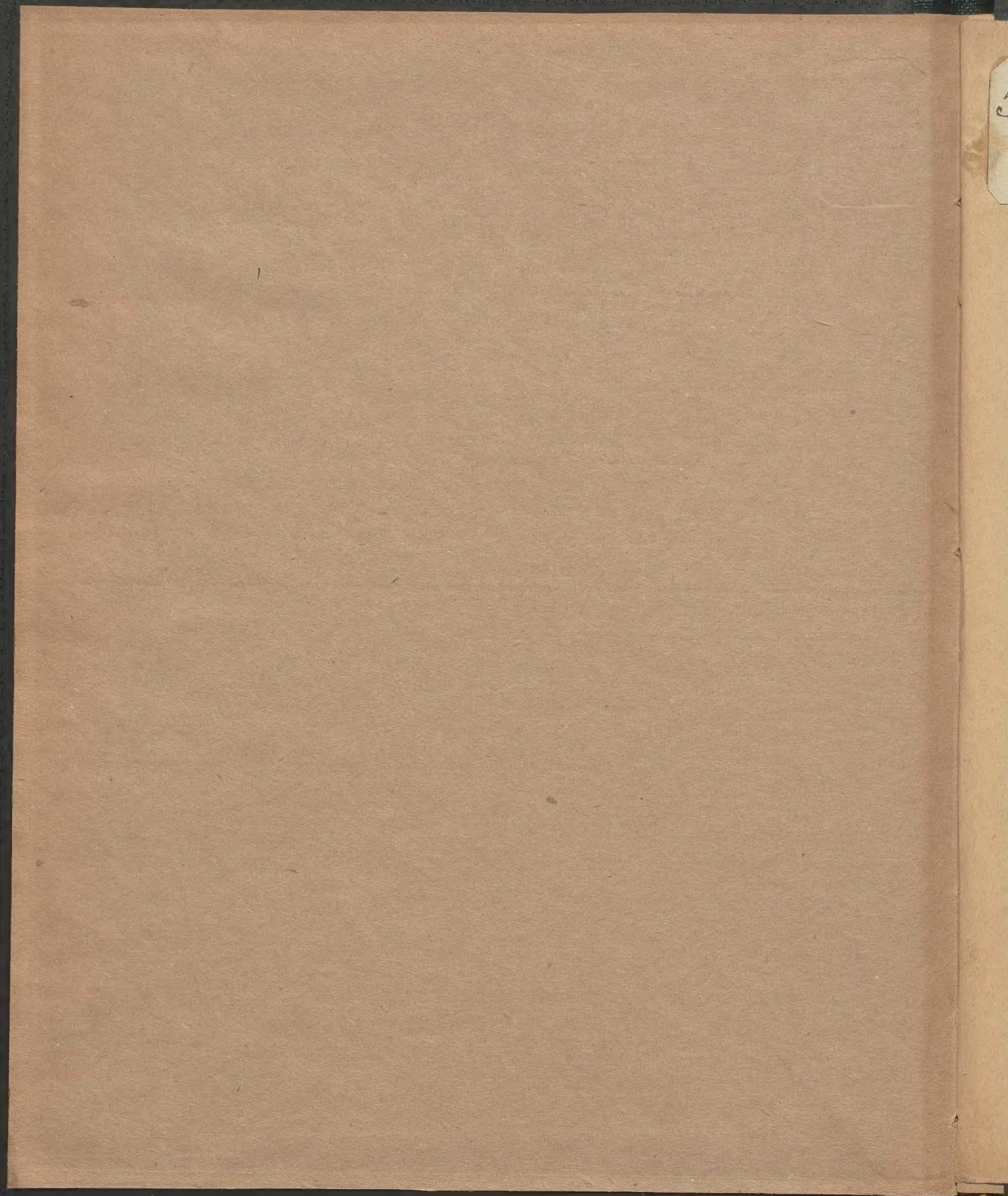

5428

Operations w.r. 1943.

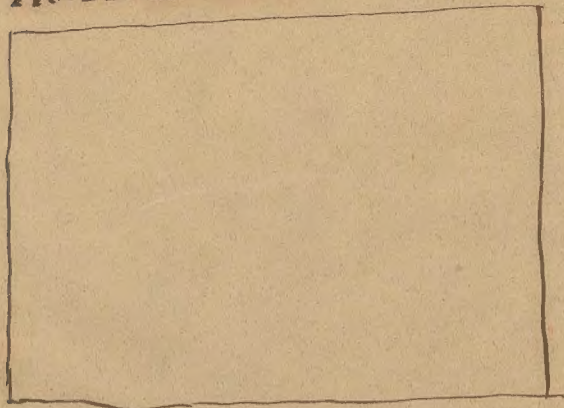

5428

N. Inv. 5428

HIPPIKA
^{Ab0}
S P O S O B
P O Z N A N I A
C H O W A N I A , Y
S T A N O W I E N I A
K O N I .

PRZEZ CHRZYSTOFA PIENIAZKA.

Pisana / Anno Domini, 1607.

MIPPIA

29020B

POZIANA

CHORANIA

STANOWIE

1927

WITKOWSKI

Reiestr

Sposobu poznania, chowania i sta-
nowienia koni.

1. Przymioty konia cudnego i dobrego.
2. Trwałego jako poznać.
3. Do biegu obieran jaki ma być.
4. Niepełnego zaś w nogach jako poznać.
5. Gdyby postanowienie.
6. Przyrodzenie pełniejsze niż ćwiczenie.
7. Zrzebów jakie ma być obieranie.
8. Do dzielności jako poznać.
9. Ze zrzebiąt jako się obchodzić.
10. Zrzebiąt chowanie.
11. Jako osiadać zrzebięta.
12. Za ukroceniem jako uprawiać konia.
13. Obieranie wędzidła.
14. Munożtuk jaki być ma.
15. Gdyby się koni narad cofać.
16. Lancuszek jaki obierać.
17. Jako osiadać Kłosek Kłosek
18. Władcy jako wieść konia.
19. Podnoszenia jako go nauczyć.
20. Do kota jako uprawować.
21. Do Koroetów jako go uprawiać.
22. Jako go uprawiać do uprawiania Koroetów.
23. W postępowaniu czego się masz wystrzegać.
24. Takie i w obracaniu.

25. Na czym dzielność konia wzytką zawisła.
26. Z koniem niewycwiczonym sposób biegania.
27. Upornego aby konia nie uczynić.
28. Leki bieganie czynić.
29. Kształt biegania i dobroci.
30. Gdyby się na którą stronę obracać nie chciał.
31. Upór jako naprawić.
32. Z drugiej miary, gdyby jeszcze upornym był.
33. Z trzeciej miary, gdyby jeszcze nie chciał się obaczyć.
34. Z czwartej miary, jeśli by się nie chciał obaczyć, jako przeciw takiemu uporowi postępować już na konie.
35. Jeśli by upornie kres naznaczony przeminąć chciał.
36. Konie jeśli by który sparzał.
37. Las, gdyby się zasadzał.
38. Drugi sposób do zasadzania konia.
39. Sposób poznania dzielności dotarowego.
40. Sposób poznania dzielności.
41. Konia dobroci jako doświadczyć.
42. Jeśli nog pewnych jako poznać.
43. Proba konia trwałego i mocnego.
44. W poznaniu koni w kaptynowie najpewniejszy.
45. Z koniem nie objędzonym jako poznać.
46. Z chodzenia konia jako poznać.
47. Chodzący na co dobry.
48. Jako jeźdźca obierać do konia.
49. Dzielność z bystrego konia a niezeli z statecznego wynika.

50. Dłochego jako uszkodzić.
 51. Róg koniowi jako opatizon być ma.
 52. Ztem kowaniem najlepszy róg zepouje.
 53. Róg zły czym naprawić.
 54. Koniowi nocna jarza nie zdrowa.
 55. Jednochodnik jaki dobry.
 56. Na koniu wiele za godzinę może ujechać.
 57. Konia oszacowanie.
 58. Gdy koni dosiadać nie da.
 59. Obieranie konia do wozu.
 60. W stajni może dobroć konia poznać.
 61. Do wozu jakiego obierać.
 62. Do stada jakiego obierać.
 63. Według kraju koni się rodzi.
 64. Jakie źrebięta najlepsze.
 65. Obrok jako ublizon nie będzie koniowi.
 66. Koniowi wiele potrzeba jeść.
 67. Zas według pracy sity dawać koniowi.
 68. Konia jako długo zdrowego zachować.
 69. W jakiej go wodzie proić dobrze.
 70. W polu jakiego wiązać aby nie uciekł.
 71. Jako konia pokarać.
 72. Sierć jako poznać.
 73. Wiek konia jako długo dobry.
 74. Jakie osiadanie naprzystojniejsze.
 75. Jakie zaś szpetne osiadanie konia.

76. Na nierównym koniu jako siedzieć ma.
77. Stajnie zbudowanie.
78. Sposób stawiania koni.
79. Jako na staniu długo stać mają.
80. Izba masłarska na co potrzebna.
81. Ładno podróżnemu leżenie bez naruszenia.
82. Chładcemu i dbatemu nie masz nic trudnego na świecie.

Koniec.

Sposob

Loznania, chowania, i stano=
wienia Koni.

1. 5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

2. 1

2

3

4

1. Kón cudny i dobry ma mieć te sześć sztuk.
Cudne trzy: Kark, nogi, oko. Dobre trzy
sztuki: Wolna grba, pewne nogi, ciułość.
Oko anacy zdrowie; Kark urodę; Kopa
płaski, na którym piętku ziemi najbliżej
pewność nog.

Bruch trwałosc w drodze anacy, a sierć
miękka i skóra wolna, jako są arabskie
konie; racosć i bieg pokazuje. A ile sierć
tak miękka, że jakby się darte go jedwabiu
dotknął.

Włosy na grzywie wstają a nie miąszo leżą,
a co najdalej zarosło na kłęb. Przytem sierć
rękich i tłustych pierś, a szyi nie okrą-
głej, ale płaskiej ku głowie suchej, zaś z-
krótkimi a ostrymi uszema. Brucha
nie małego, choć trochę podniosły od karku
grzbiet, gdyż przy okrągłym prawie zadzie
warko najczciej się grubo przodek, na któ-
rym należy wzrostka ozdoba.

2. Potrzeba aby był bruchaty, albo żywota su-
pełnego, bo już owego cieniutkiego brzucha, skory,
ale nie trwałego bywa, i raz wyciekła a poprzę-
ga,

i tak nie może już być trwały, nie może tak
wiele jeść, jako owie co żywota wielkiego, już
ten musi być i zdrowia dobrego, i to co żyje,
długo w nim trwa i nie ledajako strawi.

3. Taki do biegu obieran być ma, który ma szpot
pod ^{między} ~~się~~ u wszystkich czterech nog. lecz to le-
dwo kilkadziesiąt koni najdzie. Bóby i we dwu
nogach zadnich to miał albo u jednej nogi
się to pokazało, już nie może być takich
nog. i t kon na nogach na siebie szpota-
wych, skoczny musi być przez rzeczy wy-
sokie. Tylko że na tacie i na barku nie
może pełnym być, i na ubiódkach. Kon
tedy od kolan suchej nogi. Kuta krótkie-
go, leniwym nie może być.

4. Kon, który na wysokim kopycie, albo ro-
gu niskiego, albo białego, rad omyla. ~~on~~
Gdy przy prozoku niższy niż zad, nie może
być na nogach pewny, i niebezpieczno na
nim bieżać, bo prozodek kiedy na głowę
uśtknie, choćby był najmocniejszy zad, tedy
trudno się na nim ma pacholek odziierać.
Wprawdzie który kon w prozoku, niż w
zadzie grubszy i mocniejszy, co atąd znać,
i klusząc wyżej i nogi podniósłszy zadnie,

tedy może w obracaniu kółtatt³ być, i jako
 jelen postakując stawić nogi ma, ale i ko-
 niem skoku wilczego, przez atę rary, i
 pewnością i gładkiem bieżeniem trudno je
 równać ma. Lecz to wszystko bez dobrej
 gęby, zwołazaka do dzielności, mógłby od-
 mienić.

5. Czaprici gęba krótka a podusta w dier-
 zeniu wolna albo rzadnie postanowiona,
 nigdy ale nie może być. Bo jako koń
 który w munsztuka nie leży, nie jest kółtatt-
 ny: tak który obecnie leży, dobry nie może
 być. Bo już nie może być dobrym narwan-
 gdyż kłosać i wodzić podpięta nóg. I za-
 skożeniem każdym i popuszczeniem bez-
 gierzonym przez nie równie miejsce być
 nie może. Już rad za najmniejszym uster-
 kiem gęby, aż o seiane wesprze.

6. Przyrodzenie więcej to wazy u konia gęby dobrej,
 a niżeli by przemyśły ludzkie; bo do gęby
 dobrej choćby włożył sędzi munsztuk, łatwo
 się trafi: a do złej gęby ^{by} (nawet) myślniejszy
 włożył, trudno dogodzić. Bo gdyby ludzie
 wiedzieli, żeby mógł z tej gęby dobrą
 przyczytnić, tedy by każdy wolął konie kupo-
 wać, i cwićzyć je i drogi sprzedawać, aniżeli

się wystugować wprawianiem. Tęciadnemu
ja w tem wiary nie dam, aby głę i przy-
rodzenia zta a twarda, rzędnie kto posta-
nowić mógł, a taką zutaszca, którą się
już koń pomyka i jęzdeem. Jedno dobre
przyrodzenie może do miary za rzędem
cwiczeniem przywieść, bo by też było i naj-
lepiej, tedy bez cwiczenia umiejętnego jęz-
ca, mogłoby do swej godności nie przyjsz
i nigdy nie pokazać jej: a za ztym cwie-
eniem albo zaniechaniem, i w co ztego, ono
do gotowego dobre, mogłoby obrócić się. ~~am~~
Jako i w ludzich wiadamy, że czasem do-
bre przyrodzenie, a zaniechania do miary,
albo do tego kresa, żeby umieć mogło, nie
przychodzi. A ze ztego cwiczenia może i ztych
obyczajów nabyć.

7. Altor gdy i takimi wyższej pomienionej do-
broci głami młode obierze konie, a one
i z głebzych obyczajów rzędnie otargnie, i
osiędzie, tak żeby im tym otargnięciem nie
przykrzył się, czułości i biegu dobrze dorać
by mógł. Ztych tedy do dzielności godniejsze,
któreby rozumiał takiemu cwiczeniu oddać.
8. Naprzed tedy koń młody, jeszcze nie osiadany,
gdy man szlak włoży nań, jeśli się onego man szlaka

kojąc, naradzić się, pochutnywając sobą, 5.
możesz go na jakimś obrzeć, atargnąć czy
go albo przy koniu albo w wozie, tle ow
który w wodzie zaraz leży rozciągnąć się,
niebajac na munsztuk podpisu, już go mo-
żesz do wozu obrzeć.

9. Lzebieta mają być przy kłaczach do Świętego
Marcina, a póki kłacza przyjmować je bezpie-
nie potem do stajni na nie uwiązanie, żeby
wolne chowanie i wygnanie przestronie, i obo-
wrożeń miały, by i drugą stajnię prze-
ciwko ich stanąć postanowić, dla przechowania.

10. Siana dobrego za drabiny, Owsa na ekworo-
korzec, Sieczki ranej pół korca przymiesz-
wać, Koby przypuszceniowy rynnami do stajniach,
i dwa razy poić ich przez dzień. Atbowiem
pędzić ich do wody nie jest bezpiecznie, bo
na gotolezi radej paiają, a obrażają się.
A w takim zamknięciu mają być aż do
Świętego Wojciecha.

11. A potem w trawę puszczane, i ras na stajnię
wrzute na dzień Świętej Jadwigi, i tak rok
po roku chowane być mają; a gdy już trzeci
rok przyjdzie, tedy skoro po Nowym lecie,
niech będą polapane i w urzędnicach posta-
nowione w przgworach, które do Nizosopust
nakrywać i głaścić.

czesto a gęsto, a po Zapuszcie do pół Postu, (6.)
niż się dobrze osuszy kopno, tedy Skoro
poranna zjędza obrot, karać na nie
siódła kłosa, aż na południe rejmować
zawrzyć, a po zpuszczeniu pół Postu tedy o-
siódla wosy, a Korzec owsa w miech.
na siódło przypiąwszy, Kantar nań
włożyć, i podle stalecznego konia
pojawrzyć w pole wieść, wciąż. Naprzód
stępią, by się miotać nie jęł, a potem lekkim
kłosem, i tam i sam przejeżdżając go: takiej
przejazdki z tym miechem, na każdy dzień
poranna, do dwa niedzieli czynić potrzeba.
A potem na drugie dwie niedzieli, Kantar
i kawecan włożyć, i podle konia za wodze u
kawecana ujawrzyć, a kogo nań wsa dźwosić,
aby kawecan ujęł, i tak w pole na każdy
dzień godzinę wyjeżdżać podle konia wodząc
i wciąż od miejsca do miejsca na kilka staj
i wielkim kółem naczas, pierwszy stępią a
potem klusem.
12. A gdy już tak na powódzie pod jeźdźcem ukró-
cony będzie, że się już nie będzie kusił mio-
tać,

tedy dopiero nań ukie izwędziem, i kawecan,
jako napisano - niżej, wlozyć iz jednem po-
matu przejeżdżać, który nie za wędzi-
dło, ale za kawecan koniem obracać ma,
i dotąd póki wedle swojej kluby nie będzie
wprawion. Jednak może za trzy owierci-
to jest, od pot Postu do Świętego Marcina,
za pilnym ćwiczeniem wyprawić konia!
Ktorego stopię wprxód przy zatrzymywaniu
cośania w zad, a w klusie gdzie z górek
podnoszenia przy zatrzymywaniu także,
nauczyć ma jeźdźcie. A potem czego wię-
cej, jako jest niżej napisano.

13. Czanki u wędziadła, na których należy pra-
wie wszystko, mają być wrzduż na pięć
dobrą człowieka średniego, do dżury tej,
w którą szrabują munsztuk. A zaś o
tej gdzie na główek wiążą, na trzy palce być
ma, bo jako krótsze między nimi zostawi
pole, tedy takie czanki do piersi będzie
przystawał koni.

Munsztuk żadnymi wymysł, ale prosty ma
być, dwie sztuce nie dote, jednym kolkiem
zgięte, u którego igrzysko językowi być ma,

8.) a sztuczki od drągost. końskich mają być
 ptasie, aby nigdy na drągostach nie czyniły
 14. rany. Wizerunek Monstuka.

15. W monstuku tedy, jeśli się koń dla je-
 zyka gniewać chciał, co snadnie to poznaje
 po jęczeniu, jeśli go nie przyjmował,
 albo gdyby się zaczął cofać, zaraz mu po-
 tem ścięje język. Co to przydawa się ko-
 niowi, bardzo a miększego i okrągłego
 języka, tedy na miejsce kolka, podkowę dać
 uciąć, sztuczek skróciwszy, aby mu mon-
 stuk ani wązki ani szeroki nie był, Mon-
 stuk w miejscach sobie należących, a ni
 na dół ani w górę nie ma przemieszczać się,
 bo by też taki po gębce musiał końskiej. Leczby
 koniowi przypadł nie zawżdy jednaki
 umiar, w czym by monstuk, nie jedno-
 o mierząc, ale i drągost odrzeby mógł.

16. Łanuszek ten w miarę ogłiwka, a krótki
 być ma, któremu podpięciem w umiar

17.

18.

ugadnąć tak jakoby za ujęciem wodzej ko-
niowi u brzoj prawie w rowku leżeć mógł.
A munsztuk tak w dobrej, jako i we złej go-
bie, żeby co i najbliżiej kłom przypuszczan
był. Aby jedno w bieganii koniowi nie
zapadł za kiel. Jest to sztuka najprze-
dniejsza i sekretum u kawalkatorów, aby
na każdym koniu munsztuk jak naj-
bliżiej kłom przypuszczan był, za cze-
m konia każdego więcej powolności dozna.
A kto nie wierzy, snadnie tego zawsze do-
świadczyć może.

17. Osiołtawczy potem, i kawecan po boexki w re-
mieniu od policków do siolta, tak od ego-
na do poprzegu, po obu stron przypięć i bez
których obojga wotad, dokąd już prawie
wyprawnym albo według ćwiczenia posta-
nowionym nie będzie inaczej nie wsiadać
nań ani przez siolta. Aby go zawsze
dosiać, choćby z ławki albo ze pnia, żeby
dawał dosiać. Bo nie każdy umie ko-
nia z ziemi dosięść. Cześć konie psują,
że dosiać nie dadzą, co też to nie mała
wada koniowi. Bo kiedy się trafi w pola,
to go trudno dosięść, gdy się naukę nie do-
stawiać. Przeto lepiej ze pnia w domu tej po-
wolności go nauczyć.

18. Wsiadłszy tedy na nim jechać w pole, i wiel-
kim kłosem,

Rychciq, choć tak do ostercch niedziel to jest 10.
pasciwozy go na wielki klus, na stajanie
zas wielkie zatrzymac, jedno nie wzdzi-
dem choć w góbie będzie, ale samym kar-
wecanem to zatrzymanie być ma. A gdy
się już w każdym onym miejscu dobrze
zatrzymać da, tedy potem do zatrzymania
na takiego ugadzaj miejsce, aby mu się
z górki zatrzymać przyszło, którego gdy
zatrzymasz tedy ręką tak pociągnij jak-
bys go miał cofnąć nazad, a palcem
przez lewą łopatkę uderzysz, tedy koń, iż ku
górce xadem trudno cofnąć będzie mógł
przodek podnieść, xacem podnoszenia w
zatrzymania koń nauczy się.

19. A jeśli byś zas wysocho chciał aby się pod-
nosił, tedy w podnoszenia nog po praw-
wej ręce palcem konia przez gołenie
uderz, tedy wiele miary będzie się podno-
sił. A gdy już w onym wielkim klusie za-
trzymawać i podnoszenia nauczy się, tedy
kółka dwie jedno podle drugiego, jakoby
ośto wymierzysz pod sznur, które kółko
od posrodku ma na pięci sążeń być.
20. Wjechać w kółko wielkim klusem, i konia

10. w jednym, trzy na jedną stronę, w drugim
 trzy, na drugą przeciwną stronę, a w przod-
 kowych Kot, przy ~~dwóch~~ którym za trzy-
 mawania aby kawidy podniesienie. Kilka-
 kroć uczynić kon, i raz w wielkim klasie,
 a drugi raz stopią, a nie objędrzać koto,
 nie przykręcać się mu bardzo, aby też so-
 bie odpocząć mógł, w takiej przejażdżce
 koniowi dosyć czterech godzin być, a to
 aż się nagrzeje dobrze. Do czego gdy już
 kłosem wielkim przyłoży się, tedy prze-
 cie w tychże Kotach, drugie niedzieli cze-
 ry masz go uczyć. A gdy już tak wykła-
 sany i wycwalany będzie, tedy na wiel-
 ki skok w dzierżeniu, jednak w tychże
 wielkich Kotach ma być dwie niedzieli
 puszczany i przejeżdżany być.

21. Potem jako najprościej pod sznur, na pół
 staj, a ramię traw, zebrawszy, uczynić.

jako prawą sześkę, a na obu stronach
scieżki brzegach kotła uszereżować po dwanaście
stop, albo jakoby się jedno w nich koń
obrócić mógł, do których od jednego do
drugiego jeździąc, strzedz aby mu scieżki
najwyż i najniż jedną nogą, w którą
bok wystąpić nie przyszło, aby jako naj-
prościej chodzić nauczył się. ^{W jedno w tej}
scieżce, gdy się będzie prosto ^{wypr.} chodzić ~~ma~~
koń, potrzeba ze stron przy palcach
u kawałeczka poboczki rzemieńne mieć, 23.
albo na ^{lewa} ~~lewa~~, albo je mieć z wódką w ~~le-~~
ka, żeby skoro na którą stronę chciał
wyboczyć koń, aby ona poboczka w scieżkę
zaraz wtargnąć był, a przyjeżdżając do
kądrego z nich kota, gdzie się już obró-
cić ma, przypuszcisz, w czym obrócić
kotła ale nie dwa za jeden, bo to w
potrzebie szkodliwa zabawa. Jist, w kło-
rej scieżce wprzód stopią, potem kłusem,
a w skok ma, przyjeżdżać być.
22. Thorwetoś zaś do wprowadzania, jeden
niech nań wsiedzie i pole płotu jedzie,
a drugi palcaty dwa woziąwszy, a pole

konie stanąwszy, jednym palcatem konia 13.
po xadzie, a drugim pod kolana przed-
nie, żeby wciągnąć, jedno to w ten czas w-
czynienia, kiedy, ów zatrzyma, do owe-
go pierwszego. **pojdzie**, co a palcaty będzie,
tedy koni musi podnosić się, i poskakować.
A to wszystko gdy już będzie umiał koni,
tedy łamania, albo prędko biegania,
w miejscu ciasnym nauczy się.
23. A którego gdy już będzie, dobrze wy-
prawny koni, tedy tego może zawied-
zarować, abys na nim nigdy wciągnąć
nie poskakował do krótkich kót, to
jest abys wciągnąć skoczysz zaraż
krótkie łamania odprawować miał;
aby się koni tem oszukał, gdy wciągnąć
na nim skoczysz, onej krótkiej wy-
prawy nadziewając się, wnet i tam
i sam będzie sobą chwiać, za cimbby
wodzić w ręka dźwierżenie, i gładkość
poskakować przyjemną stracił. Takie i

do Kopej nie były tzi sar: it tak kiedy
skoczysz wciąż, biegajcie od miejsca
do miejsca już jednym trybem, aż
do zadziwienia.
24. Jedno nigdzie nie obracaj dwa & a-
jeden, boby się tem do potrzeby po-
psował koń, w której & miejsca musi
prędko wyskoczyć. A potem & onego
lekko miejsca odjechać, tedy wciąż
nie poskakując, możesz prosto wy-
skoczyć w tamanie krótkie, albo w ja-
kie będziesz kota chciał. it takim
przeciw koniowi nie omylnym sposo-
bem postępując, nie omylna cię też i
krótka tak w długą, jako też w krót-
kie jego dzielność i wyprawa potka.
Okróm w potrzebnej nie jako kto chce,
ale jako czaś potrzebą pragniesz, to
tam musi być. A też łatwiej & awse-
pomieszać statek, niż & pomieszaną
rzecz stateczną rzecz uczynić.

14.
Takież i koniowi dzielnemu, łatwiej le 15.
dajako, albo i tam i sam biegać, niż
tym cwiczeniem i poprowanemu
dobrze pokazać.

25. ctleć jedno na tych sztukach dwu,
wzrytku koniska, najprzódniejsza po-
lega dzielność. A to jaki kon do po-
trzeby być ma: Jedna, Aby gdy jeź-
dziec na koniu w rżewym skoku
poskoczywszy na stajanie, albo na
kopijny raz, zaraz i go, że nad wo-
lą jego i na piądku nie przeskakując
zaraz obróci się. Jako w drodze cia-
snej i miejsca wąskiego zaraz na ta-
kim koniu, on i kim czyni, tedy po
pierwszym potkaniu będzie mógł
prędko ku niemu i bronią przy-
skoczyć w tył: Druga, Samanie krót-
kie na to potrzebne jest: a to gdy
kto na jeździe albo piechoty ogarniony
by był, aby koni w onym krótkim ska-
kaniu

możt. sobie uczynić ~~zrob~~ Koni, albo
plac, a potem z onej gromady wyskoki.
tego stępią albo klusem nie dowiedzie
tego ciaden, by się na^gba^gdziej jako i
we sli opierać miał.

26. Jest to potrzebna wiedzieć, aby poki
Koni nie będzie wprawiony albo
postanowiony, abys w zawodzie
biegał na kilka staj i Kroczej z Ko-
nlem, abys naj^umniej nie poskakował,
bo do zatrzymywania nie do końca
wyćwiczony, bardzo rad z tego skoku
w zatrzymawaniu od munszuka;
rany w gębie wężnie i ztąd twar-
doscieje.

27. Co do zatrzymywania już dobrze prze-
ćwiczonemu, może nigdy nie przy-
dać się gęby zeprowanie, bo to jest
Koniowi najszkodliwsza, i już taki po-
wołnym być nie może, gdyż rozju-
szony bardzo gniewać się musi i
upornieje, a czem i przek nie dobry

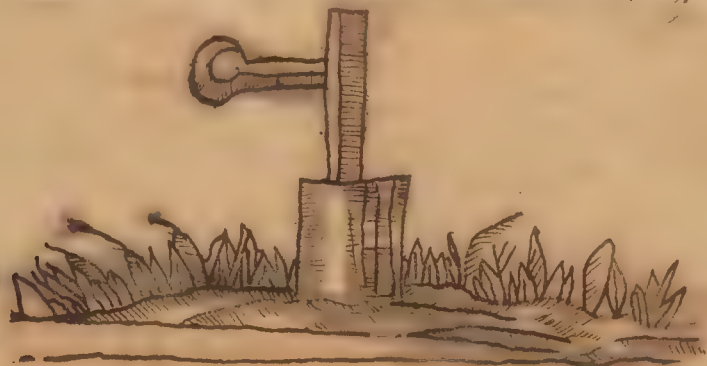
jak: postępek, i konskiej dzielno- 27.
ści, siła rzezy przeciwnych przy-
gadka się. Zaczem rany w gębie
od munsztuka, i od tanouszka ze-
spocku jako ^{na} najbardziej potrze-
ba warować i ^{prze}strzegać.

28. Kon, wyprawny ^{kurier} bina ^{na} mweniejszy
póki i ^{kurier} chce mocy mu dostając sy-
ni, może na nim biegać. Ale gdy
już słabieje i pocić się poczynę,
szkoda już na nim biegać, bo już
go dobrze pokazać nie możesz, i
za przeciwnieństwem onym kon
rad upornieje.

29. Kon który w obracaniu, albo w bie-
ganiu nog jako najbardziej pod się
nie stawia, jako kając kurkac się,
że mu czasem którą za sobą z obra-
cania wyrwać nie rychło przychodzi,
już dobrym być nie może: brata-
wy, gdy jeszcze bez ostróg wsiędzie
nań, choć poskoxy żartko, ale ostataka

rad Klusem dochodzi. Ale to kosztat,
dobroć kon'ska w bieganii przy-
kladać się do ziemi, a mocno sta-
nowić nogi, że ziemia za nim
wylatuje za biegiem jego, jędrćowi
się pokładając, orłobny i chwaty
godny bywa taki.

30. Jeśli się ten który upornie, na
którą stronę obracać nie chciał,
tedy pal dać w ziemię wbić, aby ko-
niowi wierzchu głowy dostat, a wierzek
pala onego, na piędzi półtorej albo
wyższej. Et to aby z kon'skim po-
liexkiem arównat, a jako osi do
kółka obrzekać dać, na czemby się
ręka drewniana tak jako ręka
mierzka, a na lokciu długo, jako
jest namalowana. to nowy kosztat.

Do której rączki ramię albo sznur
jako kołczonik wziąć na pół łokcia,
albo łokieć, wzdłuż parę kamklic
obu końcu, jako u nożnej poboicy
koniskiej uchylić dać i jeden koniec
u kawecana przy policku, a drugi u
rączki niech będzie napięty. Tak ko-
nia przypiętego na one jego nie po-
wolna strona ^{być może przejeżdżać w to miejsce w łos, ktoś na doł.}
~~jednak czasem przepinając na drugą stronę, żeby przejeżdżowi i ko-~~
niowi nie zawrócił łeb.

31. Jeślibyś jeszcze tem onego uporu nie
mógł naprawić: Poranuj tedy
gdy już obrok zje, włożyć nań po-
pręg i ukłócić, i kawecan, i
jednym ramięm dla zawiązania
pod pierś, a drugim za polickę,
na oną niepowolną stronę do po-
pręgi naciągnąć go. I z takiego pod-
pinania możesz go odmienić. I ten
upór jego tylko na południe, a na
nów dawaj mu w tem odpoczynek.
Bo jeśliż w wojnikach, co im na czas

20.) przywiązują, i po węgiersku zakrywają szczyt, już się im nakrywają. Zakręci i tam stać się to musi na zwyczajem, i upór się odjąć onego 4. nie powolnego obracania morie.

32. Jest też jeszcze i sposób do takiego uporu poboekkę mocno uwiązać za wędki, u policką, szczyt, do siódła gdzie trochę ładni wiążą, na oną uporną stronę, zakrzywić mu szczyt wgiąć do góry za stajnię na gnoj i bierem go sieć, a kółem chodząc padnie. I potem aby wstał poboekkę przetrząść, a kawecana abys' nie kłut na ten czas nań, boby w kawecanie podpiętym nie w.

33. Jeżeliby się też koń w miejscu stanowią nie chciał w poskroczeniu co tego stajana, albo na kopijnym rak, tedy jeżeliby nie prawie uporny w onej seiscie pomienionej wyższej od miejsca do miejsca przejeżdżając go, a w ład cofając,

wa- ka drugim uprawianiem takim 21.
wciągnie się, że się będzie radziła-
wat, albo stanowi.

ego 4. Te rzeczy wszystkie, jeżeli już tak
uporny był, żeby mu nie chciały
pomóc, tak postąpić może: Niech
pale dwa jeden od drugiego na róż-
nych miejscach, a drugie zaś dwa pale
przeciw nim wbić, jedno para od pary
na pięćdziesiąt sążeni albo choć i kró-
ciej być ma, i dwa tak wysokie, jako
do biodry konia, a drugie dwa przeciw-
onym jako języczowi na koniu w pas,
bo na tych wyższych mają ku górze,
jako ośi do kół okrągło wyrzekane
być do onej miary, jako owe krótsze
podle wzoru, i na nie & wierchu, jako
na ośi upuścić jakiegokolwiek od wozu
kół. Potem wziąwszy linę mocną albo
postronkę miększą na sążen sto, i pale
one dwa podobnie liny opasawszy
inne, i koniec

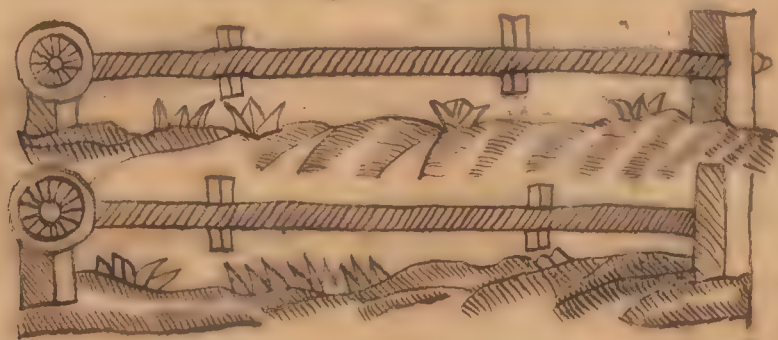
jeden na on wyższy pal, a drugi na 22.
drugi do piast przywiązać. W tym
one obracać kół, aż się na nich
jako strona wyciągną sznury, w któ-
rych sznurach pierwszej niż się ciągną
poczną, na w każdej z nich knebel
na piądku uwiązany być. A oba kneble
przeciw sobie równo na dwu sznury,
i od tych i od owych palów mają u-
wiązane być. Potem z latru postron-
ek wzięwszy, na obu brzegu u niego
kamble, jako u nożnej pobocey kon = 35.
skiej ułożniwszy na koni osiodłany,
kawecanem do poprzegu przypiętym
wsieść i między one wejść jednego
podniostszy sznura i tam on postronek
kamblany, koniowi pod brodą za ka-
wecan zawlec jeden kamkiel od jednego
postronka na jeden brzeg a drugi na
drugi przypięć sznur tam od końca
Kneblów

22. do drugich knebliów między sznury, jest 23.
dzieci. Na koniu ma skłexyć. A na-
anaorywszy miejsce, gdzie koń kasa-
dron być ma, a to niżej one samkle-
na knebliki wpadną albo onego xchwy-
ca konia. Bo on postronek pod
brodą u kawecana kawlecony a
na tej i owej linie wolno przypięty,
będzie się prztko bardzo, karax z
koniem mknał, a i do onych uwią-
zanych klocków. -

35. Potem jeśli by koń ze wżrytkiego upo-
ru kres naknaczoney przeminąć
choć i, wnet skoro klocków postron-
kowe samkliki dojdą, tedy konia
kawecan na pół sarnia wyrzuci
wraz: co to onemu koniowi a nie
jeźdźcowi i najmniej nie będzie szkó-
dzić, bo jako od kawecana tedy w
tamaniu marku za chrystkę konio-
wi przyjdzie się cofnąć. Co gdy raków
kilka uczyń, obaexyć się musi koń

24
i na potém onego mocnego a swe-
mu uporowi przeciwnego raru
stregac się będzie, musiat wele-
wolej zasadzenie, albo zatrzymanie da-

Spurw Kształt.

36. Jeżeliby też który koń wsparzał, i nie
mógł tego podobnymi sposobami odjąć,
tedy na wodzę przecięci takie, jako u
jarczakaowego poprzęgu, przez trzpienia
i węglaste z cewkami uchytnie dać,
i szerokie, co by w nie wodze mogły
zawleczane być do tych przecięci, rze-
mien' wstąpi jako ogień do kawe-
cana taki być ma, i jeden onego ko-
niec do poprzęgu przypięty. ~~złoty~~

25.
A na drugim onego rzemienia kon-
cu, na dwie piędzi wzdłuż, kładzie
na swej piłownicy, przyszyta przęci-
ka i zawleczona na wodzach po-
mykać się będzie. Za czem wodzą
przez przęki, głowę wyciągnawszy wspa-
rać nie będzie, chociaż w takim
wyciągnięciu, co i przeszkodzić i
przejść nie będzie mógł. Orego w ka-
wekanie, albo w urzędniency pod-
piętej nie uchyli żaden.

Kodre-kontakt.

17. *Thon*, gdy się zasadza, albo z miejsca
pod jęzkiem nie chce iść, albo wrad
postępuje: na co acz wiele nauk.
Ale to najpewniejsza jest, karać

na ostatecznego przed stajnią wieść²⁶
a drugiemu zaś na drugi koń, 9.
który ma od niego być na kilka
sazien, na którego siłą, utożyć
i stanąć przed nim uwiązawszy
go do onych sznurów, tedy ostręga-
mi go zawrócić, aby onego upornego
z miejsca wymknął, co on też siłą
drażąc na nim ma onemu ciągną-
cemu pomódz do tego. Co gdy mu
kilka uczyni raków, już na ono
porwanie pomniąc, nie będzie się
zasadzał więcej.

38. Druga też do tego jest, do zasa-
dzenia konia, ogień zapalają,
i podsadzają poden stromy brzemie,
albo ze dwie, który przebiegnąwszy
się, z miejsca pomknąć się musi.
Jako też aż ztąd porównają do tar-
czywego konia, zaś i nie lekkiego.
gdy bezpiecznie wskoczą w on ogień

26
27.
Potem też smiałego i dotarczywego
poznać dobywoży broni i ściągć
się z kim z dobytą bronią, jeśli
dobrze w ten okas natrze kon,
nie może wątpić w nim, że jest
smiały, bo żelazo dobyte najstrasz.
niejsze jest.

40. Gdzieby też prężyło kupować, a
chciał doznać dzielności jego, to
jest najperowniejsza wiedzieć, aby
się o czy okazywaniem nie zawiody w
upodobaniu, jedno byś wiały sam
nań, albo takiego nalazł, któremu
byś tak ufał jako samemu sobie.
Bo udatność snadnie udać każdy
może. A już doświadczeniem same-
go siebie, snadniej będziez umiał
wszystko rozumieć, albo przez onego
przyjaciela.

41. W bieganin jeśli byś go uxrzał, żeby
nie rakno szedł, albo strzegł się

jużby cię musiata stąd objeść nie pew-
ność jego, a chciałbyś pewniej do-
swiadczyć, tedy przez zagony spró-
bujgo, a jeszcze wysokie zagony
obieraj. Czasem stępię, czasem kła-
sem, jeśli bezpiecznie pojedzie przez
brzozy i bez usterka, już tam dobro-
ci jego doznasz.

42. Druga też czas porzucenia konia, jeśli
pewnych nóg, jechać na nim staje albo
kilka kamienista droga. Albo jeśli nie
kamienista droga, tedy kazać namyślić
namiotać, dla tego jeśli nie będzie
szwankować, to to porzucić dobroć nóg,
na burkę też to bywa najprędzej, bo
na kamienia musi litować gdzie będzie
miał wadę jaką, k temu też przez trzy
mile jadać, jeśli usterka nie weźmie
i po ubiedrzy przykrej.
43. Próba tedy najpewniejsza konia trwałego
i mocnego, wyjechać na pole zepsy

na cały dzień gdzie się trafia raz 29.
pomatu, raz kłosem, raz w skok jeśli
do samego wieczora & statą mogą trwać
będzie, a k temu i do domu idąc, tak
judzie i w pochotniowaniu eruje się,
nie jakoby go dopiero siodłać miał,
to już koni bez pochyby dobry i może
go dobrze & aptacie, jeśli do tego wy-
prawny i nie ~~stary~~ stary.

14. Do potrzeby zaś doświadczyć i ukarać
konie może takim sposobem, w kilka
dziesiąt albo dwudziestą koni wyjechać
na pole, i rozdzieliwszy się na obiedwie
stronie, stanąć przeciwko sobie, może
na czworo stać od siebie, i dalej. A
połowicę onego placu stoma przedzie-
lić, a w każdym onym uściu, żeby
staroży byt dla porządku. I koni każą
na płocie ku onej stomie wyjechać & one
go uściu drugiego, ma przeciwko niemu
drugi gonić go. A palcaty mają mieć

w rękę, jeśli go palcatem uderzył 30.
 niż dopadnie do swych, już ma być
 w pojmaniu, i za onym ufcem stać
 z którego go pojmano, na trzydziści ka-
 gonów na stronie, to zaś tak z dru-
 giego ufcem po on kres stomy mają zaś
 wywabiać. Jeśli go zaś palcatem
 niż wpadnie do swych, to ten więźniem
 Potem jeśli stanął na plac on na 46.
 znachony, mógłby tak poskoczyc, żeby 47.
 go on przeciwny palcatem nie ujął.
 A on onych więźniów towarzyszo swych 48.
 dotknął się, tedy mają być wolni od
 więzienia. A nigdy się nie mają po- 49.
 rywać dwa przeciw jednemu. A toż
 w takowym Captivum dobrze końska,
 doznana nieomylnie bywa. Do tam,
 już i pewność gęby, i nóg, i rąk osi
 doznać snadnie każdy może. 50.
 Haptvusa Ksitalt.

		ufiec.		
Wieżnie.	III.	III.	III.	Porucznik.
		Kres.		
		Stoma.		
		Kres.		
Wieżnie.	III.	III.	III.	Porucznik.
		ufiec.		

305. Był kon' jęzowe nie objędzony, a bystrym si.
się pokazuje w stanowieniu, gdyż więcej
o nim można zwierzeć, i obiecować sobie
a niż ostatecznym. Gdyż mu ta bystrość
z dobrej i z złowej dyspozycyey pręży-
chodzi, że i trwałym może być w pra-
cy, co ostateczny tego nie może dowieść,
czego i znaki niżej opisane.

46. Kon' drobnego stopienia rzadko sły.

47. Takie kon', który zwierzenie ma, i
chodliwy, bywa dobry.

48. Konia statecznego jęzowi płochemu,
a bystrego zaś, baczemu na skot od-
daj.

49. W bystrym koniu powolna dzielność
przedrej będzie, a niż w statecznym.

50. Konia zaś zuchwałego i płochego ni-
czem nie uszkodzi, jedno glaskaniem
ustawicznym, jedno z nim też nie
igrać, i za głębi też nie chwytac go;
aby się potem nie jął kasać.

51. Konia potrzeba co cetero niedzielnie
przekonywać, aby mu w kupa nie szedł
róg.

Trzele najwięcej wybierać a onej pla- 3.
szerzyny niechać. A bez podkow szkoda
i najbliższej jeździe na nim, bo mu to szkoda
^{i rog już zapala, i z owego rządu}
~~coś tam~~ (kapala, co na burku
biegają na nim). -

52. A za tym kowaniem i nie umiętym;
najlepsze rogi koniom pójść, dla tego
wybierania. Co zawsze zwykli kowali
dla łatwiejszego przystania podkowsy
nie, wybierać róg. A ono to nie po- 54.
trzeba jedno około strzelice, aby rowki
wychodzące były, gdzie się piasek za-
krada rad. Gdyż koniowi na nogach
należy najwięcej, tedy tych jako najbardziej
strzedz masz. Bo gdy mu róg stary
wybierzesz, i do nowego podkowsy przy-
bijesz, tedy kon' gdy w skoku albo na
burku, albo gdzie ugodzi w kamień, wnet
jako w nowy a blisko wybrany róg musi
konie podkowa dolec. Taczym rodze u-
godzić choć, musi ziemię nie tego chwytac 55.
i krzepić się, bezpiecznie nie stępując.
A tak do najstarszego rogu kował podkowsy

niech przybija.

Lepiej tedy koniowi na oblamany
rogu trochę postać a żeby wyrósł.
A niżeliby mu za żywe miał zabić
takie wybrać dla przystania podkowy.
A jeźliby się nie mógł obejść, żeby w
drogę przysło na koniu jechać, tedy
na stoninie dać ukować.

54. Jeździe też na nim w nocy bardzo
ale i nie zdrowo koniowi, i więcej
mu zaszkodzi to a niżby w najgorsze
oni miał jechać. Co łatwiej znać, iż
kon koń barzej po takim jechaniu całej
nocy przepaśnie się i zemle, niżby
po najwietrzym dniu i gorącym jechał.
Przeto iż czasu swego nie spał, gdyż
w wielkich rzeczach żywych, wszystkie
prace i niewczas, jedno sam sen noc-
ny a uspokojenie leczy.

55. Jedno chodnik, który się bynajmniej nie
łeka, albo prawie nie ostrożnie ićcie,
nie rai prawie na nogi bywa pewny. A
nogi ma nieść dobrze jak w pływaniu,

sobą nie ruszając ani na tę ani na 34
drugą stronę, sobą się nie kotłując, bo inak 35
czaj lekko nie będzie niósł.

56. Koń za godzinę może stąpnąć pół
mili, za godzinę kłusem porównym
mili, za godzinę rycheć mil dwie, za
godzinę w skoku wielkim czterę, w za-
dzierżeniu jednak dla wysilenia.

57. Konia szacunek cudnego, jeśli wyprawny
pięćdziesiąt złotych polskich: konia szpet- 36
nego, tak wielkiego nie wyprawnego, dwa-
dziesiąt złotych; Koń cudny wyprawny ten
drogi musi być.

58. Jeśli koń dosiadać nie da, tedy mu zasta-
niaj oczy, albo nogę przednią ujmij, gdy
będziesz wsiadał nań, a uderz w siodeł-
ną rękę, albo też poboż 'kłać', gdy będziesz
wsiadał nań.

59. Do wozu zaś konia masz obierać rubego, 37
coby mocnego, pierwszego, by był i naj-
achwalczy, bo się ukroci w wozie, i zaś
za postanowieniem, jako gębaty i sam
wszystek, pod wierzch dobrym z wozu się

obiera.

na 10.

not

m

e

a=

awon

pet 11.

lwa

ten

ta =

ty

to

z

tego

raj

as

am

sig

It poznac też dobroć kon'ska, wszetczy
do stajni urois, gdyż przyjdzie ciho,
ie ostrzeżony abo popłoszony kon' nie bękie,
jesli sie postawi czutym dla zlobu wy-
sokiego zaudania, abo karzystego,
do drabiny dosiżganiam siana, poznasz
wnet nie omylnie wożnika, jesli kar-
zysty, nie klapouchy, okrągły zad.

Las' po kłusowaniu poznac, jesli sie
godzi do wozu, jesli wielki kłus ma,
bo jesli maly, a cwala zaraxem, nie
moie ten dobry być do wozu, już to rzecz
pewna, i nie omylna. bo mu toz ciasnej
przechodzi skory, gdyż kon' który ma
najprzeestrenisza na swym ciele skore, ta-
ciej ~~nie~~ sie ^{mu} rozciagac i bierze.

62. Konia zas' do stada obierać takiego
potrzeba, coby w szystkie w sobie sztuki
miał cudne, i na nogi zadnie był bezpiecz-
ny, urois, rostop, bieg wielki, czarne
go rogu, wesoty, i nie gnarowity, zuchwaty,
gdyż zuchwalstwo pochodzi z obfitej krwi.

A jeśli ~~ex sanguine nascitur semen~~^{z krwi} 36
tedy a obfitej proles potężna musi być.
63. A tej wielkości, uroda, chybkosć albo
ręchosć stąd, iż to czas albo miejsce
daje, a dobre powietrze, gdyż nie tylko
w królestwach, ale i w powieściach róż-
nosi chybkosć i najguzę się. Za czem
te wszystkie różnosci ^{z krajów} jedno miejscem
rozumiane muszą być, jako to już
musi iść podobno, usque ad consum-
mationem saeculi: że włoskie, turskie, 5.
polskie konie, węgierskie, niemieckie,
tatarskie, i inne każde na swym
miejscu i swą własną urodą różnią się.
A podobno jako i ludzie, którym choćby
był kiedy kto tak możny panować, aby
mógł od Wschodu do Zachodu, od Po-
łudnia do Północy, te tam a owe sam-
do mieszkania przewodzić narody ludzkie,
przecie przy każdym nie tego kraju,
gdzie do którego przyjdzie, ale onego,
gdzie się urodził, uroda i obyczaje mu-
szą dożywotnie używać się. A tak gdzieś.

36
37.
38.
39.
40.
41.
42.
43.
44.
45.
46.
47.
48.
49.
50.
51.
52.
53.
54.
55.
56.
57.
58.
59.
60.
61.
62.
63.
64.
65.
66.
67.
68.
69.
70.
71.
72.
73.
74.
75.
76.
77.
78.
79.
80.
81.
82.
83.
84.
85.
86.
87.
88.
89.
90.
91.
92.
93.
94.
95.
96.
97.
98.
99.
100.
101.
102.
103.
104.
105.
106.
107.
108.
109.
110.
111.
112.
113.
114.
115.
116.
117.
118.
119.
120.
121.
122.
123.
124.
125.
126.
127.
128.
129.
130.
131.
132.
133.
134.
135.
136.
137.
138.
139.
140.
141.
142.
143.
144.
145.
146.
147.
148.
149.
150.
151.
152.
153.
154.
155.
156.
157.
158.
159.
160.
161.
162.
163.
164.
165.
166.
167.
168.
169.
170.
171.
172.
173.
174.
175.
176.
177.
178.
179.
180.
181.
182.
183.
184.
185.
186.
187.
188.
189.
190.
191.
192.
193.
194.
195.
196.
197.
198.
199.
200.
201.
202.
203.
204.
205.
206.
207.
208.
209.
210.
211.
212.
213.
214.
215.
216.
217.
218.
219.
220.
221.
222.
223.
224.
225.
226.
227.
228.
229.
230.
231.
232.
233.
234.
235.
236.
237.
238.
239.
240.
241.
242.
243.
244.
245.
246.
247.
248.
249.
250.
251.
252.
253.
254.
255.
256.
257.
258.
259.
260.
261.
262.
263.
264.
265.
266.
267.
268.
269.
270.
271.
272.
273.
274.
275.
276.
277.
278.
279.
280.
281.
282.
283.
284.
285.
286.
287.
288.
289.
290.
291.
292.
293.
294.
295.
296.
297.
298.
299.
300.
301.
302.
303.
304.
305.
306.
307.
308.
309.
310.
311.
312.
313.
314.
315.
316.
317.
318.
319.
320.
321.
322.
323.
324.
325.
326.
327.
328.
329.
330.
331.
332.
333.
334.
335.
336.
337.
338.
339.
340.
341.
342.
343.
344.
345.
346.
347.
348.
349.
350.
351.
352.
353.
354.
355.
356.
357.
358.
359.
360.
361.
362.
363.
364.
365.
366.
367.
368.
369.
370.
371.
372.
373.
374.
375.
376.
377.
378.
379.
380.
381.
382.
383.
384.
385.
386.
387.
388.
389.
390.
391.
392.
393.
394.
395.
396.
397.
398.
399.
400.
401.
402.
403.
404.
405.
406.
407.
408.
409.
410.
411.
412.
413.
414.
415.
416.
417.
418.
419.
420.
421.
422.
423.
424.
425.
426.
427.
428.
429.
430.
431.
432.
433.
434.
435.
436.
437.
438.
439.
440.
441.
442.
443.
444.
445.
446.
447.
448.
449.
450.
451.
452.
453.
454.
455.
456.
457.
458.
459.
460.
461.
462.
463.
464.
465.
466.
467.
468.
469.
470.
471.
472.
473.
474.
475.
476.
477.
478.
479.
480.
481.
482.
483.
484.
485.
486.
487.
488.
489.
490.
491.
492.
493.
494.
495.
496.
497.
498.
499.
500.
501.
502.
503.
504.
505.
506.
507.
508.
509.
510.
511.
512.
513.
514.
515.
516.
517.
518.
519.
520.
521.
522.
523.
524.
525.
526.
527.
528.
529.
530.
531.
532.
533.
534.
535.
536.
537.
538.
539.
540.
541.
542.
543.
544.
545.
546.
547.
548.
549.
550.
551.
552.
553.
554.
555.
556.
557.
558.
559.
560.
561.
562.
563.
564.
565.
566.
567.
568.
569.
570.
571.
572.
573.
574.
575.
576.
577.
578.
579.
580.
581.
582.
583.
584.
585.
586.
587.
588.
589.
590.
591.
592.
593.
594.
595.
596.
597.
598.
599.
600.
601.
602.
603.
604.
605.
606.
607.
608.
609.
610.
611.
612.
613.
614.
615.
616.
617.
618.
619.
620.
621.
622.
623.
624.
625.
626.
627.
628.
629.
630.
631.
632.
633.
634.
635.
636.
637.
638.
639.
640.
641.
642.
643.
644.
645.
646.
647.
648.
649.
650.
651.
652.
653.
654.
655.
656.
657.
658.
659.
660.
661.
662.
663.
664.
665.
666.
667.
668.
669.
670.
671.
672.
673.
674.
675.
676.
677.
678.
679.
680.
681.
682.
683.
684.
685.
686.
687.
688.
689.
690.
691.
692.
693.
694.
695.
696.
697.
698.
699.
700.
701.
702.
703.
704.
705.
706.
707.
708.
709.
710.
711.
712.
713.
714.
715.
716.
717.
718.
719.
720.
721.
722.
723.
724.
725.
726.
727.
728.
729.
730.
731.
732.
733.
734.
735.
736.
737.
738.
739.
740.
741.
742.
743.
744.
745.
746.
747.
748.
749.
750.
751.
752.
753.
754.
755.
756.
757.
758.
759.
760.
761.
762.
763.
764.
765.
766.
767.
768.
769.
770.
771.
772.
773.
774.
775.
776.
777.
778.
779.
780.
781.
782.
783.
784.
785.
786.
787.
788.
789.
790.
791.
792.
793.
794.
795.
796.
797.
798.
799.
800.
801.
802.
803.
804.
805.
806.
807.
808.
809.
810.
811.
812.
813.
814.
815.
816.
817.
818.
819.
820.
821.
822.
823.
824.
825.
826.
827.
828.
829.
830.
831.
832.
833.
834.
835.
836.
837.
838.
839.
840.
841.
842.
843.
844.
845.
846.
847.
848.
849.
850.
851.
852.
853.
854.
855.
856.
857.
858.
859.
860.
861.
862.
863.
864.
865.
866.
867.
868.
869.
870.
871.
872.
873.
874.
875.
876.
877.
878.
879.
880.
881.
882.
883.
884.
885.
886.
887.
888.
889.
890.
891.
892.
893.
894.
895.
896.
897.
898.
899.
900.
901.
902.
903.
904.
905.
906.
907.
908.
909.
910.
911.
912.
913.
914.
915.
916.
917.
918.
919.
920.
921.
922.
923.
924.
925.
926.
927.
928.
929.
930.
931.
932.
933.
934.
935.
936.
937.
938.
939.
940.
941.
942.
943.
944.
945.
946.
947.
948.
949.
950.
951.
952.
953.
954.
955.
956.
957.
958.
959.
960.
961.
962.
963.
964.
965.
966.
967.
968.
969.
970.
971.
972.
973.
974.
975.
976.
977.
978.
979.
980.
981.
982.
983.
984.
985.
986.
987.
988.
989.
990.
991.
992.
993.
994.
995.
996.
997.
998.
999.
1000.

stara i dawna i dobroci chwalebne, 37.
tam najrychlej koni wiele stawnej
krainy onej, moze obran dobry byc.
Lzebieta zas najlepsze, ktore sie
rodza w Marcu, w Kwietniu, gdy tam
pod tym czasem, jako Rok sam nowy
porozyna rosc i stworzenie swiata w ten
czas sie stalo, takiez wszystkie rzeki,
na tym poroztku najrychlej urodzone,
moga lepsze byc.
5. To mi sie tez zdalo za potrzebną rzecz
przypomniec: Aby w obroku swym, nie
byl ublizony kon, bo u nas wielkie
sie omutki dzieja, ze gdzie nie masz
dozoru okolo obrokow, wielka sie im
w nim ujma dzieje od stug. Skad ko-
nie stabcieja i chudna. To najpewniejszy
fortel, jako obrok dadza, to zamknac
klotka, albo stuge takiego miec, co by nie
wychodzil i stajniej, az zjedza obrok,
ktory zawsze wyche dazac, co najlepiej
w prochu kazac.
6. A koniowi przez dzien i przez noc potrzeba
zjesc cwiere chzeinska owsa, czwartą część

siećki, dla ochwacenia, a ile & pracy, 3.
bardzo rzecz potrzebna! Siana wiążan
jak ceber wermiesz, bo koń w nocy to leży, 9.
to wstanie, to je. A woznikowi musi
lepiej dogrypać, bo też ten więcej pracuje.

67. Koniowych Kochanków nie wspominam
które niektórzy koścem siana, i garscią
owsa, dla chybkosci wychować chcą.

Wprawdzie może postkoczyć po dworcu
trochę, ale nie długo, ale aby ostateczną
pracę wytrwał, wątpię; gdyż to końskie
przyrodzenie, wiele jeść, jako i w tra-
wach widzamy, że koń rzadko w nocy
i we dnie przestawa jeść. Przeto w
usilnej pracy potrzeba mu sile jeść.

68. Konia, abyś zaś mógł ku swej potrze-
bie długo używać, żeby na zdrowiu
nie zaszedł, albo na nogach, tedy po
każdej pracy kapoczonej, ma być nakry-
ty i wozzony, dla snadniejszego odcih-
nienia, i nie poić go aż mu dawsz
koś siana. A gdy głę wody dołknie,
podnieś raz albo dwa munsztuk, aby
ślinę pierwszą i drugą wypłukać mógł

gdyż ta potknięta słońca najwięcej się 39.
Kon' ochwaca.

A stojąca woda najkrowsza Konowi
i metna, bo się nie ochwaci. A jeśli-
by ciekąca była, tedy ją zamieć co naj-
lepiej i potem napój Konia, to się Kon'
ani ochwaci, i już mu sztytniejsza będzie
niż jasna.

W pola jeśli by się też samemu trafiło
odejść Konia, a nie miałbyś go u kę-
go uwiązać, tedy wodze rejm i za nie
Konowi nakrzywiwszy szyję, zawrócić,
za ramię pochwycić albo za troki: ale jest
to krowackie dzieło.

Konia, gdzie byś też chciał pokazać, który-
by nie wielkiego biegu był, tedy go
pokazać daleko od oczu ludzkich. Kon'
zaś rączy przy ludziach w rowni, Kon'
chodziwy na burku za pokazaniem naj-
łatwiejszym będzie.

2. Sierść tej nam potrzeba mało wspominać,
gdyż to jedno do wozników obierają. Ale
to obierać, kto najwistszą chęć do której
ma, siwa, ta pospolicie dobra bywa,

ale się też odmienia, jako ona stara 40
przypowieść: Kto na siwym a białym 75.
nie jeździat konia, nigdy na dobrym.
i in Summa gdzie odmian najmniej, tam
dobroci najwięcej. i gdzie wiele odmian,
tam trudno w tym dobrego potrafić.

93. Wiek Koniski, każdy w siedmiu lat do sie-
bie przyszedzie. i druga siedm może one
zupełną moc zachować. Ale tu autarzera
u nas dla miernego powietrza i zdrowej
karmi, i wody. i potem już po oster-
nastym roku na dot mu idzie, by naj-
dalej był żyw.

74. Jeździec zaś na konia gdy ma wsiadać,
w strzemis lewą niechaj, który nogę, jako
tego już tryb jest pospolity. i ujmie go
za grzywę, nie gdzie indziej. i żeby by naj-
mniej nie pochylał się, albo pierś ku
łokowi przykładając, ale jako prost sta-
nowszy. i nogi prawie po sobie nachyliwszy
ma konia dosięść i orzodek swojego kroku
na wierzch przysadziwszy, tedy ani w kłosać 76.
ani w bieganie nie ma najmniej, ani na
tę stronę, ani na ową przemykać się, Ale
co najprościej usieść.

40
n 45. Jako niektórzy działają agarbiwszy 41.
się na konia wołając, zaś w biega-
niu, gdy się na którą stronę przykła-
dą albo pochyła koń, dla ubioru jednego
padnięcia nogi z owej strony ku się-
stowej skurczywać zwykli. Za tem
kształtnemu siedzeniu, musi zaraz krzywo-
da być. itak na koniu ma siedzieć
co najostateczniej, a jeśli usarz, tedy pół-
botta posród kiem. W stozemieniu nogę
przy koniu, a napiętkiem ku dołu, u
boku końskiego dźwierać ma. Ale tak
jakoby go najmniej ostrogami bez potrze-
by nie tknął. Ręką lewą z wózkami
przy kląbie, między palce jego włożysz
dla równości. it prawa. Zasie na swym
udzie z końcem wodze, albo bulawę w-
ręce prawej, co jest usarzowi na koniu
wyprawnym najkształtowniej.

46. A na wywieszonym zaś koniu, palcat
aby miał w ręku prawej, i konia ujęw-
szy, ma zaraz dosiść poprzę i uder do-
brze opatrzyćwszy naprzód. it dosiadłszy

sieźć na nim prosto, Tytami obec⁴²
nie scisnąwszy, za ciałem mu się nie bę-
cąc nogi w strzemieniach trząsł. W jar-
czaku, w tym już samymi kolanami
musi się trzymać. W bieganiu tedy
aby nigdzie indziej, jako między uszy
koniovi patrzeć, bo jeśli inaczej, będą
oba dwa bardzo chybiały kształtu, a
wciąższy trochę postać, i zsiadłszy nie
płochu z rąku w ~~o~~ ręce oddawać go,
gdyż jeśli inaczej, tedy stąd konie czer-
stwe, na dosiadanu postakować, a
po siedzeniu naraz wybijac z wykuli.

97. Stajnia, w tej okolicy, wiele można
się albo upodobania czyjego być może
zbudowana, tylko żeby szeroka a nie
wąska. Co by po obu stronach konie
stać mogły, i cudne okna w niej, a żeby
głowy konskie, na Wschód Słońca, albo
na Północ, albo też po jednej stronie
konie, a po drugiej okna, żeby przez
stronę była dla rzeźby wieszania i wolna.
A konie i stół ciał, dla ~~dek~~ i dek kta-
dzenia być ma. I prosto nie wąsko zbu-
dowana

98.

99.

że ma się żółdek będzie trybowat. 4.
Także ukracać i ogłaszać się za
tym będzie, bo z długiego też stania,
wiele chorób przydają się koniowi.

80. Żeba nas' mastalerska, której asz za-
widy, i wiele potrzeby, a przynajmniej
raz w tydzień, choć w piątek rzecz kasia
z koni jeźnych i wozników, wychyżo-
na, i opawiona być ma, i te ryzostun-
ki w opatrzonym schowaniu mają być,
i według czasu i potrzeby oglądane.

81. Na sadno też rzecz ^{nas}widziakka mi się
potrzebna oznajmić, podróżnemu de-
karstwo z kurrego ziela mieć przy
sobie czerwony proch, i tym prochem
skoro siwto z konia i poki sadno
mokre, zawsze posypować masz, tedy
je też będziesz goił: Bo już też dalej w
najwalszym jechaniu szeryć się nie będzie

82. Experientia u nas jeśli około czego, jako
kon jest wielka, wszystko to snadnie
przychodzić będzie, za opatrzonym dria-
tanem, chowaniem i obejściem ^{myśli}przebiegła
dowcipnego. Jedno samemu mieć się do wszyst-
kiego

44
nie nie masz trudnego na świecie 45.
czegoś, gdy to jest nie mała a tego
wzrostka każdego i pożytek. Czego wszyst-
kiego wam życzę, abyście za dobrym
wprawowaniem umieli we wszystko ku
każdej potrzebie, według upodobania
swego, tudzież Ojczyzny tej miliej, jako
się godzi cnotliwym Synom, postępować,
a przykładów Przodków swych ku o-
bronie i stawie nieśmiertelnej.

